
»ZAPISNE KNJIŽICE« JANEZA TRDINE IN IZDELAVA
»TEMATSKIH KAZAL« ZA NJIHOVO KNJIŽNO OBJAVO

SNEŽANA ŠTABI, IGOR KRAMBERGER

Ko sva sprejela izvedbo projekta za knjižno objavo 27 zvezkov Trdinovih »zapisnih knjižic«, sva morala najprej dobro premisliti, kako zastaviti delo. Več stvari je določalo najino razmišljanje:

1. uredniške odločitve, ki jih je uporabil Janez Logar pri objavi Trdinovih spisov v zbirki Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev;
2. dosedanja uporabo oz. izkoriščanje Trdinovih »zapiskov«; in
3. kratek čas, ki ga imava na razpolago, da pripraviva obsežno gradivo — približno 1.400 standardnih tipkanih strani za stavljenje. V prispevku bova predstavila izsek iz uredniške zasnove, ki je povezan s pripravo »tematskih kazal«.

Janez Logar »zapisnih knjižic« ni uvrstil v Zbrano delo, češ da so premalo dodelane in literarno premalo zaokrožene, vendar je z njihovo pomočjo lahko v opombah marsikaj pojasnil; tako najdemo včasih prav dolge navedke iz »zapisnih knjižic«. Vendar ta uporaba nima funkcije, da prikaže genezo objavljenih tekstov v tem smislu, da bi s sredstvi edicijske tehnike prikazala Trdinov produkcijski način.

Predstavitev »celote« Trdinovih »zapisnih knjižic« sicer tudi ne bo opravila te naloge, da bi izpeljala prikaz relativne kronologije geneze posameznih tekstov v dveh literarnih sklopih Trdinovega opusa: v *Bajkah in povestih o Gorjancih* in v *Črticah in pripovedih iz narodnega življenja*; vendar bo zainteresiranemu bralcu omogočila, da bo lahko sam opravil velik del rekonstrukcije Trdinovega produkcijskega načina. Raziskoval bo lahko zvezo med Trdinovo pozornostjo in njegovim hotenjem pri pisanju, zvezo med raznovrstnostjo zapisov, široko zastavljeno pozornostjo — in poskusi sistematiziranja in sintetiziranja nabranega gradiva. Obsežnost »zapiskov« in njihova nesistematična nakopičenost sta za naju podatka, pri katerih moramo začetj razmišljati o Trdinovem realizmu in o njegovih spodletelih načrtih, da bi napisal zaokrožene, sintetične knjige o Rusiji, slovenski zgodovini in življenju Dolenjcev. Branje »zapiskov« je prijetnejše prav zato, ker smo nenehno presenečeni; na posamezni strani zvemo pogosto kopico najrazličnejših stvari, ki na prvi pogled nimajo nič skupnega, sčasoma pa se začnejo povezovati v podobo — kakor da bi gledali kup najrazličnejših fotografij, ki jih sicer nič ne združuje, pa vendar gledalec »sintetizira« zgodbo in zveze. Pravlačnost je verjetno rezultat prevladovanja Trdinove pozornosti, sposobnosti, da natančno vidi in da zna prislunhiti, nad njegovim hotenjem, poučno-moralno prizadetostjo, ki je v »literarnih in zaokroženih« črticah in pripovedih postala zelo opazna sestavina tona pisanja.

Prav iz omenjene raznoterosti Trdinove pozornosti pa sledi še ena vrsta uporabe »zapisnih knjižic«. Najbolje jo ponazarjata prispevka Janeza Bogataja in Milana Dolenca v publikaciji *Janez Trdina — etnolog*. Prečesala sta »knjižice« in iz njih izpisala gradivo, ki je zbrano o določeni temi. Takšnih tem si lahko izmislimo kar precej — in zmeraj se nam bo na koncu listanja nabralo kar nekaj gradiva. Tako je knjižice verjetno

uporabljal tudi Trdina. To potrjuje dvoje: včasih je kakšen del besedila prevlekel znova s svinčnikom ali črnilom, oziroma je s poznejšim podčrtovanjem poudarjal besede, ki sva jih poimenovala *iztočnice* »zapisa«, in, drugič, nekateri »zapisi« imajo vrisano posebno znamenje, ki sva ga poimenovala »rasohe«, kaže pa očitno, da si je z njim zaznamoval njihovo uporabo (opazno je, da jih najdemo predvsem pri vražah in pregovorih). Iz navedenih značilnosti »zapisnih knjižic« in možnih oblik uporabe sledi, da so knjižice privlačne za prebiranje in uporabne za iskanje gradiva, ki ga lahko analizirajo in interpretirajo zelo različne humanistične in družbene vede. Oboje naj spodbujajo »tematska kazala«, ki jih pripravljava za vsak zvezek zapiskov posebej. Zakaj sva poimenovala kazala »tematska« in ne »stvarna«?

Ko sva dobila Trdinove originalne zvezke, sva opazila naslednje značilnosti, ki so pomembne za zasnovo »kazal«: »zapiski« so zelo pregledni, posamičen zapis ima praviloma podčrtano nosilno besedo ali skupino besed, kar sva poimenovala *iztočnica zapisa*; začne se v novi vrstici, kar je povzročilo, da je ponekod ostala zadnja vrstica zapisa pri prvem pisanju bolj ali manj nepopisana. Te praznine pa je Trdina pogosto dopolnil z gradivom, ki je dodalo še en aspekt iztočnice. Zato sva besedilo zapisa, ki sledi iztočnici poimenovala *njena fenomenologija*: to je zapis različnih vidikov iztočnice, ki jih je videl, slišal ali skusil, oziroma so mu o njih pripovedovali. Čeprav so iztočnice steber najinih kazal, v izdanem tekstu nisva realizirala razločevanja med različnimi podčrtovanji teh izrazov — večinoma so izvedena z istim sredstvom za pisanje kakor zapis, včasih pa najdemo pri zapisu s svinčnikom podčrtovanje s črnilom, kar gotovo kaže na uporabo knjižic in tudi poznejše določanje težišča zapisa oz. pozornosti; vendar je gradivo glede tega preskopo, da bi to razločevanje dalo posebne rezultate, zato sva se zadovoljila s polkrepkim natisom vseh podčrtanih izrazov.

Odločitev za poimenovanje kazal je namreč povezana z odločitvijo, da bova v njih beležila iztočnice zapisov — in ne celotno »stvarnost« njene fenomenologije v zapisu. Razmišljala sva tudi o imenskem kazalu in kazalu krajev; vendar sva oboje opustila, ker so glavne nastopajoče osebe podrobno predstavljene že v opombah Janeza Logarja v *Zbranih delih* in ker najdemo tam kraje, ki jih je obiskoval, ne samo popisane, temveč tudi predstavljene na posebni karti.

V opisu Trdinove zapuščine, ki jo hranijo v NUK, sva našla podatek, da si je Trdina napravil kazalo k »zapisnim knjižicam«. Sicer ga do zdaj še nisva videla, vendar smo že dogovorjeni, da ga uvrstimo na konec izdane zvezke. Sklepava pa, da je najbrž podobno kazalu, ki ga je sam napravil za svoj dnevnik — torej zelo osebno sistematiziranje gradiva. Posebnost gradiva je namreč številnost vpisov na *posamezni strani* zvezka, ki ima velikost 10 × 16 cm: to je draž branja, ki se zgubi, kadar pri uporabi iztrgamo posamezne zapise. »Tematska kazala« naj torej omogočijo pregled nad bogastvom zapisanih »tem« in hkrati napeljejo k listanju. Zato sva morala opraviti »robustno abstrakcijo«, ki omogoča, da spravimo raznoterost na skupni imenovalec.

Prvi poskusi, da bi na podlagi branja poimenovala »težišča« Trdinove pozornosti, niso rodili pravega uspeha, čeprav sva upoštevala tudi vse dosegljive oznake za vsebino teh »zapisnih knjižic«, ki sva jih našla v Logarjevih opombah in omenjeni publikaciji o Trdini-etnologu. Uporabno izhodišče pa so bile »etnološke vprašalnice«. Ugotovila sva, da z navedbo vira za najino »besedišče ali alfabetarij tematskih pojmov« olajšava preverjanje oz. sledenje najinim odločitvam. Hkrati sva tako dobila dvoje: besedišče, ki je dovolj diferencirano in obenem distancirano od predloge.

Ker morajo biti »tematska kazala« jedrnata in kratka (računava, da pri prvih zvezkih, kjer so zapisi še posebej kratki, ne smejo presežati 4 tiskanih strani z drobnejšim tiskom, kar pomeni približno 200 vrstic), seveda ne bova uporabljala posameznih vprašanj, temveč predvsem naslove in mednaslove. Zgradila jih bova abecedno s sistemom dvojic: glavni in dopolnilni izraz bosta tvorila podobno enoto, kot jo ima PermutermIndex TM v SSCI, čeprav dvojic ne bova permutirala. Tako bova povečala preglednost, obenem pa je to pot za skrajševanje mendaslovov na eno samo besedo. Vprašanja pa nama bodo opora za uvrščanje iztočnic zapisov. Nekoliko se zaplete pri iztočnicah, ki so zapis pripovedovanj Trdinovih »poročevalcev« ali zapisi o krajih, kjer je pešočil. Zvezki sicer nimajo značilnosti dnevnika, zato pa kar pogosto značilnosti kronike. Razmerje med iztočnico in fenomenologijo se tu zaplete z razmerjem med izjavo in izjavljanjem. Zato bova pri teh vpisih uporabila večkratni vnos v kazalo. Na tej točki postane vidna meja uporabnosti teh »tematskih kazal«. Prav zlahka si predstavlja bralca, ki ga bo bolj zanimalo gradivo, ki je zapisano v fenomenoloških vidikih/strane iztočnice.

Zdaj sva omenila še en pomemben uredniški poseg v besedilo: pred vsakim zapisom bo natisnjena zaporedna številka znotraj posameznega zvezka. Dosednja navajanja so omenila zvezek in stran. Tipkopijski prepis, ki je bil narejen v več kopijah, sledi Trdini tako po vrsticah kakor po obsegu strani — ta prepis je na razpolago na več krajih in je do zdaj omogočal uporabo »zapisnih knjižic«. Vendar se nama je zdelo, da je pestrost vsebine zapisov potrebno povezati z njihovo številnostjo — zato sva posamezne zapise oštevilčila. S tem se je povečala preglednost »vstopa« v »zapisne knjižice« skozi prebiranje »tematskih kazal«.

Objava »celote« Trdinovih »zapisnih knjižic« je prispevek k sodobnemu razumevanju realnosti besedila in vlogi »šoka« oziroma presenečenja za nastanek bralnega užitka pri vzpostavljanju literarne kvazirealnosti. Prav tako pa je prispevek k drugačnemu spoznavanju preteklosti, ki je zelo blizu sodobnemu zgodovinopisnemu zanimanju za »način življenja«. To pa je tudi predmet etnološkega raziskovanja. Tako sva v tem povzetku pomena objave »zapisnih knjižic« navedla vrsto možnih branj — upava, da jih bodo bralci odkrili še več.

Za najino ukvarjanje s preteklostjo pa velja misel, ki jo je zapisal filmski režiser in pisatelj Alexander Kluge: Kdor hoče biti progresiven, mora biti konservativen. Ukvarjanje s Trdino je za naju prispevek k slovenski izdajateljski tehniki in k spoznavanju novih ravni naše preteklosti, da bi znali oblikovati svojo sedanjost.

Snežana Štabi and Igor Kramberger

"RECORD BOOKLETS" BY JANEZ TRDINA AND
AN ELABORATION OF THEMATICAL TABLES OF CONTENTS FOR THEIR
PUBLICATION

Editors report about their methodology in preparing Trdina's record booklets for publication. In 1988 they shall be published in three volumes. The starting point for a lucidity of numerous and diverse records is a formation of the so-called "thematical table of contents" which is designed according to the themes in the questionnaires for ethnological topography of Slovene ethnic territory. To a great extent it corresponds to the so-called key words which are underlined and which direct a reader to the phenomenological record following a key word. They enable multi-layered sociological, humanistic and literary reading, a revolution of the traditional and an assertion of all that had been overlooked and concealed. This work presents for the editors a contribution towards Slovene publishing technique and the knowledge about the lesser-known past and life-style.